

Nr. 12 | 2012

Aktuell kommentar

Finansiell stabilitet

Dekomponering av gjeldsveksten

Geir Arne Dahl og Bjørn Helge Vatne*

Dekomponering av gjeldsveksten

Geir Arne Dahl og Bjørn Helge Vatne, Norges Bank Finansiell stabilitet

Sterk vekst i gjeld kan øke risikoen for ustabilitet i det finansielle systemet. I overvåkingen av den finansielle stabiliteten er det derfor viktig å følge gjeldsveksten nøye. Norges Bank benytter Statistisk sentralbyrås kredittindikatorer og ulike mikrodatakilder i analyser av gjeldsutviklingen. Mikrodatakildene består av bankenes regnskapsrapportering, inntektsstatistikk for husholdninger, samt foretakenes årsregnskaper. I denne artikkelen ser vi på hvordan vi kan bruke disse opplysningene til å belyse risikoen knyttet til gjeldsveksten.

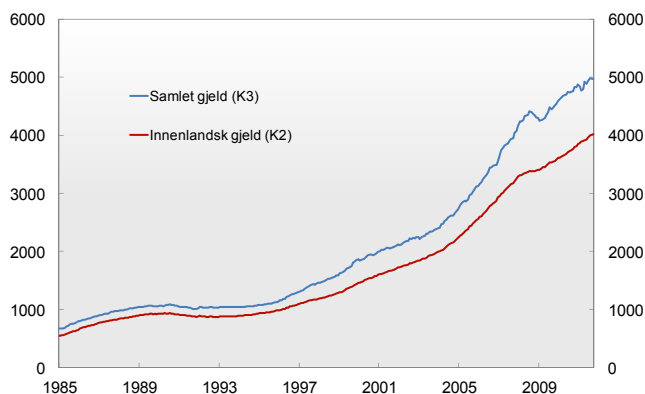
1. Innledning

Siden midten av 1980-tallet har publikums samlede gjeld i gjennomsnitt økt med nær 8 prosent årlig. Den totale gjelden utgjør nå nær 5000 milliarder kroner, se figur 1.

Erfaringsmessig bygger grunnlaget for finansiell ustabilitet seg opp i perioder med sterk gjeldsvekst. I analyser av finansiell stabilitet vil det være viktig å se på sammensetningen av det totale kredittvolumet. For eksempel kan gjelden være ujevnt fordelt på husholdninger med ulik evne til å bære gjelden, eller kreditten til foretakene kan ha gått til sektorer med ulik grad av lønnsomhet. Derfor er analyser av mikrodata for banker, husholdninger og foretak et supplement til en mer overordnet makroøkonomisk analyse.

Med det nye regelverket for bankers krav til kapital og likviditet (Basel III) innføres et krav om en motsyklisk kapitalbuffer.[1] *Kredittgapet* er foreslått som et utgangspunkt for vurderinger av størrelsen på den motsykliske bufferen. Kredittgapet viser hvordan kreditt som andel av BNP utvikler seg i forhold til trenden i den samme andelen. Mer detaljert kunnskap om utviklingen i publikums gjeld kan være viktig tilleggsinformasjon.

Figur 1 Publikums gjeldsutvikling. Milliarder kroner. Månedstall. Desember 1985 – august 2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå

2. Datakilder

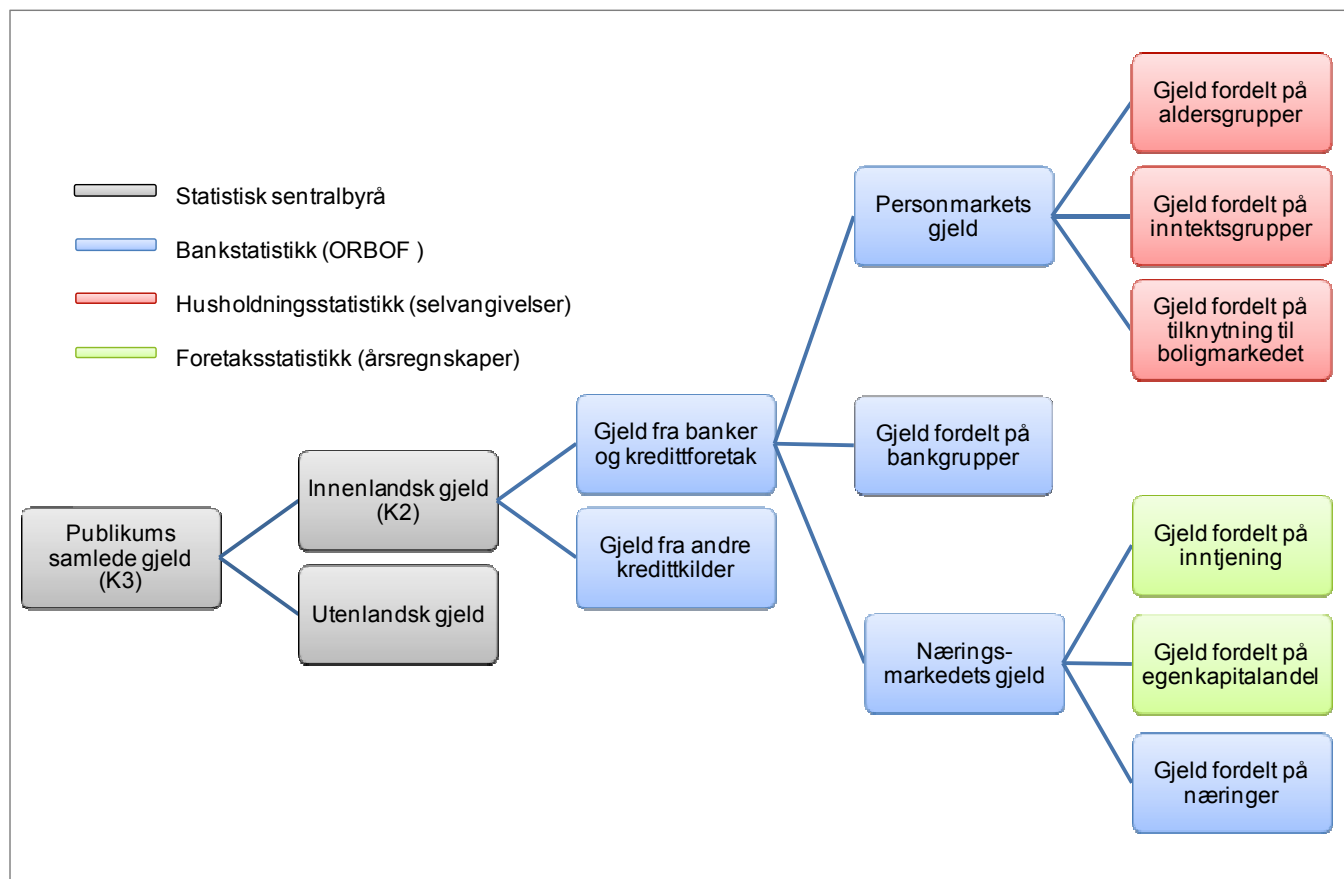
Analysen tar utgangspunkt i kredittindikatorene K2 og K3 som publiseres av Statistisk sentralbyrå. K2 er et mål på publikums innenlandske gjeld, mens K3 inkluderer både innen- og utenlandsk gjeld. Vi benytter i tillegg tre mikrodatakilder til å belyse utviklingen i kreditt i person- og næringsmarkedet:

- *Bankstatistikk*: Offentlig regnskapsrapportering for banker og finansieringsforetak (ORBOF) [2]
- *Foretaksstatistikk*: Årsregnskapene til norske aksjeselskap
- *Husholdningsstatistikk*: Inntektsstatistikk for husholdninger basert på selvangivelser [3]

Gjeldsutviklingen i næringsmarkedet kan analyseres ved å benytte bank- og foretaksstatistikken, mens gjeldsutviklingen i personmarkedet kan analyseres ved å benytte bank- og husholdningsstatistikken. Vår sammenkobling av ulike datakilder er vist i figur 2.

En viktig forutsetning for å kunne bruke ulike datakilder til å belyse gjeldsutviklingen er at de i hovedsak stemmer overens, og at årsaker til avvik mellom ulike kilder er kjent. Vedlegg A omhandler avstemming og sammenlikning av opplysninger fra de ulike datakildene.

Figur 2 Sammenkobling av datakilder

Statistisk sentralbyrås kredittindikatorer

K2 («Innenlandsk kreditt i alt»): Indikatoren for publikums innenlandske bruttogjeld i norske kroner og utenlandsk valuta.[4]

K3 («Samlet kreditt i alt»): Indikatoren for publikums totale bruttogjeld til innenlandske og utenlandske kilder i norske kroner og utenlandsk valuta.[5]

Publikum: De institusjonelle sektorene kommuneforvaltningen, private og offentlige ikke-finansielle foretak og husholdninger mv.

Husholdninger: Ideelle organisasjoner, personlig næringsdrivende borettslag o.l, lønnstakere, pensjonister, trygdede, studenter o.a. og ufordelt sektor.

Private og offentlige ikke-finansielle foretak: Statens forretningsdrift, statlig eide aksjeselskaper mv., kommunale foretak med ubegrenset ansvar, kommunalt eide aksjeselskaper mv. private aksjeselskaper mv. personlige foretak og private, produsentorienterte organisasjoner uten profittformål.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Bankstatistikk (ORBOF)

Inneholder månedlige regnskapsrapporter fra banker og finansieringsforetak fra 1987.[2] Balanseregnskapet inneholder opplysninger om utlån og nedskrivninger. Innsamlingen er et samarbeid mellom Finanstilsynet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå. Statistisk sentralbyrå produserer statistikken.

Husholdningsstatistikk

Inntektsstatistikk for husholdninger består av opplysninger fra selvangivelsen til alle bosatte i Norge fra 2004.[3] Før dette var statistikken basert på en utvalgsundersøkelse. Statistikken inneholder opplysninger om samlet gjeld slik den framkommer i selvangivelsen. Med unntak av studiegjeld fra Lånekassen inneholder ikke inntektsstatistikken informasjon om hvilke kilder husholdningene låner fra.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Foretaksstatistikk

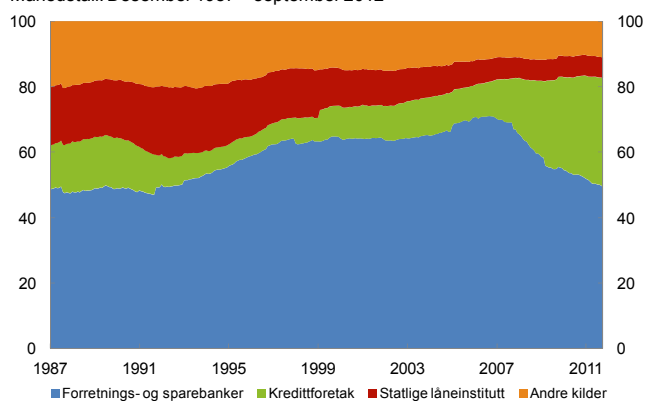
Inneholder poster fra resultat- og balanseregnskap for alle norske ikke-finansielle aksjeselskaper siden 1988 som rapporterer til Brønnøysundregistrene. Regnskapene inneholder opplysninger om langsiktig og kortsiktig gjeld til kredittinstitusjoner, men skiller ikke mellom norske og utenlandske kredittinstitusjoner. I vårt utvalg inngår kun selskapsformene AS og ASA.

3. Publikums kilder til kreditt

Ifølge Statistisk sentralbyrås kredittindikator K3 utgjør publikums samlede gjeld om lag 5000 milliarder kroner (se figur 1). Publikums samlede gjeld består av innenlandsk og utenlandsk gjeld. Utenlandsgjelden tilhører i hovedsak ikke-finansielle foretak (heretter omtalt som foretak) og utgjør om lag 20 prosent av publikums samlede gjeld.

Det ble åpnet for å utstede obligasjoner med fortrinnsrett i Norge i juni 2007, og denne type obligasjoner er nå blitt en viktig finansieringskilde for norske finanskonsern og bankallianser.¹ Andelen boliglån på bankenes balanser har sunket kraftig etter hvert som mange banker har flyttet store deler av boliglånene over til kredittforetak som utsteder slike obligasjoner. Kredittforetakenes andel av totale innenlandske utlån har økt siden 2007, mens andelen bankfinansiering har avtatt, se figur 3.

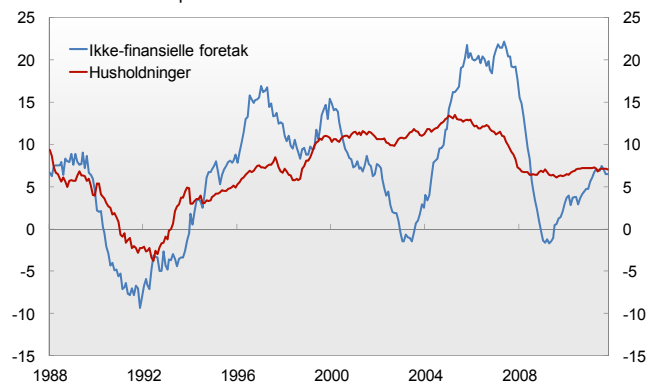
Figur 3 Publikums innenlandske gjeld fordelt på kredittkilder. Prosent. Månedstill. Desember 1987 – september 2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Den innenlandske gjelden kan splittes på husholdninger, foretak og kommuneforvaltningen. Per september 2012 var fordelingen henholdsvis 58, 34 og 8 prosent. Det er på linje med gjennomsnittandelene for perioden 1988–2012. Veksten i foretakenes gjeld varierer mer enn veksten i husholdningenes gjeld, se figur 4.

Figur 4 Tolv månedersvekst i innenlandsk kreditt til husholdninger og ikke-finansielle foretak (K2). Prosent. Månedstill. Desember 1988 – september 2012

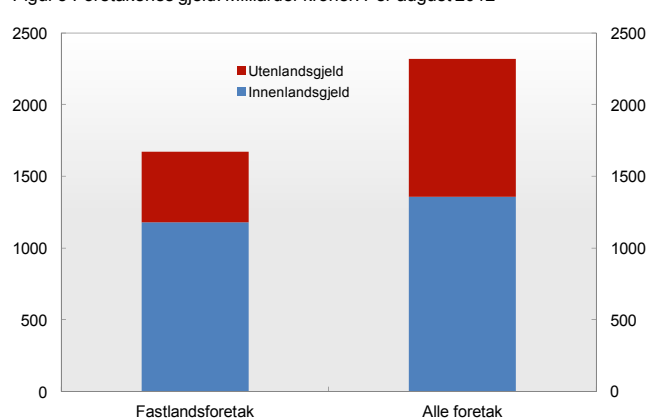

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nær 90 prosent av husholdningenes gjeld stammer fra banker og kredittforetak i Norge. Blant øvrige kredittkilder er statlige låneinstitutter den viktigste.

Foretakenes gjeld er mer sammensatt enn husholdningenes gjeld. Den innenlandske gjelden utgjør om lag 70 prosent av fastlandsforetakenes samlede gjeld. Det er spesielt foretak innen oljevirksomhet og utenriks skipsfart som har mye gjeld i utlandet. Inkluderer vi disse, utgjør innenlandsgjelden om lag 60 prosent, se figur 5. Rundt 30 prosent av foretakenes utenlandsgjeld er tatt opp i obligasjonsmarkedet eller i en kredittinstitusjon, mens øvrig gjeld hovedsakelig består av konsernintern gjeld. [6]

Figur 5 Foretakenes gjeld. Milliarder kroner. Per august 2012

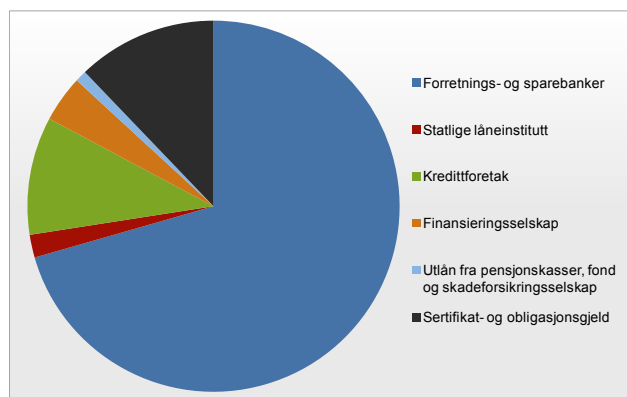

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Foretakenes gjeld fra banker og kredittforetak utgjør til sammen rundt 80 prosent av deres innenlandske gjeld. Sertifikat- og obligasjonsgjeld utgjør om lag 12 prosent, se figur 6. Det er særlig bankgjelden som bidrar til svingningene i foretakenes kredittvekst, se figur 7.

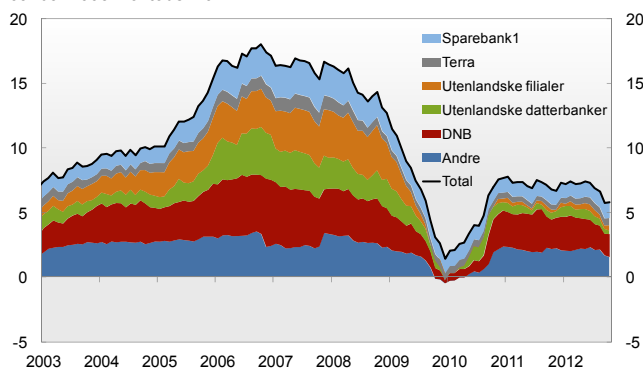
¹ Obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) er en type obligasjon som bankene benytter for å hente finansiering i kapitalmarkedene, se Bakke, Rakkestad og Dahl.[7] Det innebærer at bankene overfører bolig- og næringsseidoms lån til kredittforetakene, som utsteder OMF med sikkerhet i lånene.

Figur 6 Ikke-finansielle foretaks innenlandske bruttogjeld fordelt etter kredittkilde. Andeler. Per september 2012

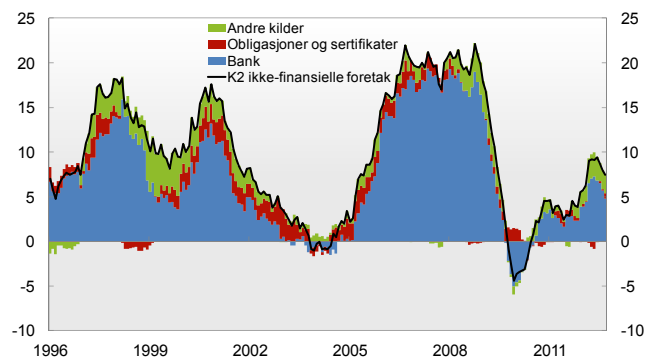
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 8 Bidrag til tolv månedersvekst i utlån til publikum fra banker og kredittforetak etter bankgrupper¹⁾. Prosent. Månedstall. Januar 2003 – oktober 2012

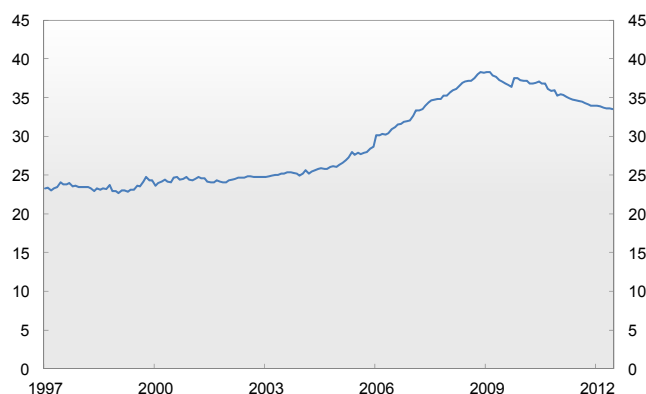
1) Se vedlegg B for oversikt over hvilke banker som og kredittforetak som inngår i bankgruppene
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk)

Figur 7 Kredittkildenes bidrag til tolv månedersvekst i innenlandsk kreditt til ikke-finansielle foretak.¹⁾ Prosentenheter. Månedstall. Januar 1996 – september 2012

1) Vekst i K2 er her beregnet ut fra beholdningstall
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

Figur 9 Utenlandskeide bankers andel av utlån til publikum. Prosent. Månedstall. Januar 2003 – juli 2012

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk)

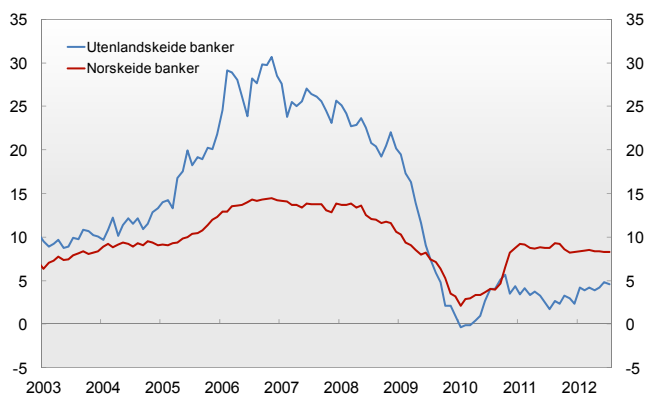
4. Bankene og kredittforetakenes utlån til publikum

Den norske banksektoren er bredt sammensatt. DNB er den klart største banken målt i utlånsandel. I det neste sjiktet ligger Nordea Bank Norge, noen utenlandskeide filialer og noen ganske store regionale sparebanker. I tillegg er det også en rekke mindre banker, i hovedsak sparebanker.[8]

K2 er blant annet basert på opplysninger fra bankstatistikken (ORBOF). K2-tallene er fordelt på låntakersektor og kredittkilde. Vi ser nærmere på kreditt fra kildene forretnings- og sparebanker og kredittforetak. Vi har valgt å gruppere banker og kredittforetak sammen fordi de fleste norske banker er eier eller medeier av egne kredittforetak som utsteder obligasjoner med fortrinnsrett.

Bankene og kredittforetakenes utlånsvekst økte betydelig fra 2005, se figur 8. Veksten lå på et høyt nivå fram til finanskrisen inntraff mot slutten av 2008. I den norske banksektoren er datterbanker og filialer av utenlandske banker viktige kredittyttere. De utenlandskeide bankene økte sin andel av utlån til publikum betydelig i perioden 2005–2008, se figur 9. Andelen har siden falt noe. Det kan ha sammenheng med at enkelte utenlandskeide banker ble hardere rammet av finanskrisen enn de norskeide bankene. Det kan dessuten tenkes at utenlandskeide banker vil redusere sin kredittytting i Norge relativt til sitt hjemland i nedgangstider eller perioder med finansiell uro, og at dette i noen grad har vært tilfelle for utenlandskeide banker de siste årene. De utenlandskeide bankene har de siste to årene stått for et mindre bidrag til utlånsveksten enn i årene forut for finanskrisen (se figur 8). Årsveksten innenfor utenlandskeide og norskeide banker viser det samme bildet, se figur 10.

Figur 10 Tolv månedersvekst i utlån til publikum. Prosent. Månedstill. Januar 2003 – juli 2012

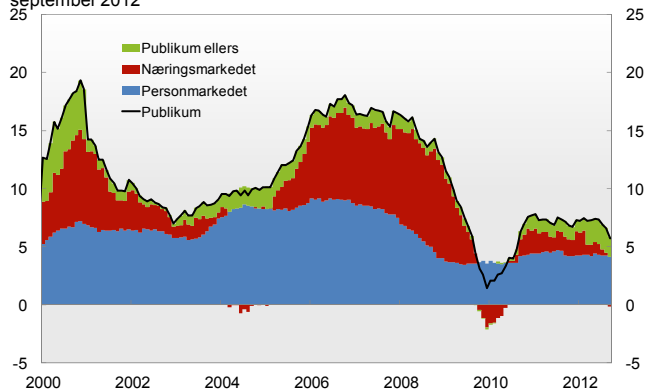
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk)

Bankstatistikken gir også aggregert informasjon om hvilke låntakere som bidrar mest til gjeldsveksten fra banker og kredittforetak. Vi deler låntakere inn i *personmarkedet* og *næringsmarkedet*.² Dette er i samsvar med inndelingen i bankenes årsrapportering.

Bankene og kredittforetakenes utlån til næringsmarkedet

Bankene og kredittforetakenes utlån til næringsmarkedet bidro kraftig til økningen i utlånsveksten fra 2005, se figur 11. Bidraget fra næringsmarkedet varierer mer over tid enn bidraget fra personmarkedet, som er mer stabilt over tid.

Figur 11 Bidrag til tolv månedersvekst i utlån til publikum fra banker og kredittforetak etter låntakergrupper. Prosent. Månedstill. Januar 2000 – september 2012

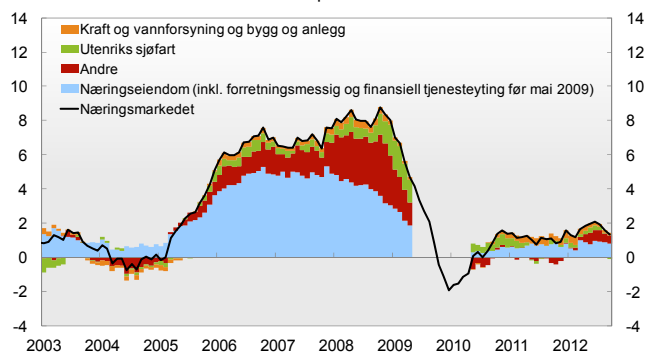

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk)

Utlånene fra banker og kredittforetak til næringsmarkedet er inndelt i næringer i bankstatistikken. En stor del av bidraget til gjeldsveksten etter 2005 kom fra utlån til

næringsseidendom og forretningsmessig og finansiell tjenesteyting, se figur 12.

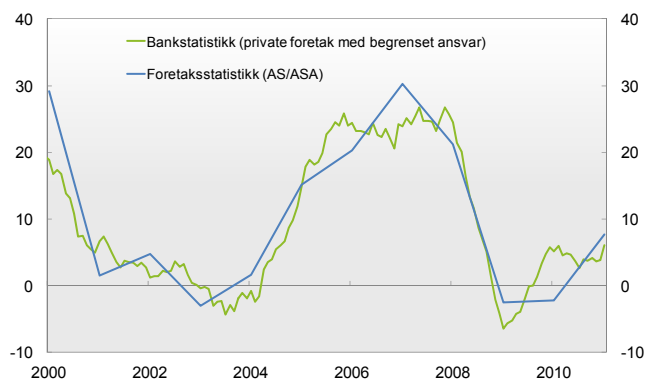
Figur 12 Tolv månedersvekst i foretakenes bankgjeld inndelt etter næring.¹⁾ Prosent. Månedstill. Januar 2003 – september 2012

1) Bankstatistikken skifter næringsinndeling i mai 2009. Det oppstår her et brudd i serien. Næringene er ikke helt sammenliknbare før og etter bruddet. «Tjenesteytende næringer ellers» er tatt ut av utvalget pga. definisjonsendring f.o.m. mars 2012 (type foretak i næringen er endret) Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk)

Foretaksstatistikken gir informasjon om foretakenes (AS/ASA) bankgjeld. Veksten i bankgjelden, som rapportert i årsregnskapene, samsvarer med veksten i utlån til foretakene sett fra bankstatistikken, se figur 13.

Figur 13 Årlig vekst i foretakenes bankgjeld beregnet fra bankstatistikk og foretaksstatistikk. Prosent. Månedstill og årstall. Desember 2000 – desember 2011

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk og foretaksstatistikk)

Foretaksstatistikken gjør det mulig å følge gjeldsveksten og andre nøkkeltall som kan si noe om gjeldsbetjeningsevnen, innen ulike foretaksgrupper. Å koble foretaksstatistikken mot bankstatistikken er imidlertid en tilnærming fordi det ikke er et én-til-én-forhold mellom dem. For det første inneholder bankstatistikken andre organisasjonsformer enn foretaksstatistikken, som kun inneholder AS/ASA. For det andre gir bankstatistikken informasjon om innenlandsk gjeld, mens foretaksstatistikken ikke skiller mellom innen- og utenlandsk bankgjeld. Analysene støtter seg dermed på en forutsetning om at utvalget av selskaper i foretaksstatistikken er representativt for utvalget av selskaper i bankstatistikken.

² Personmarkedet består av lønnstakere og trygdede. Næringsmarkedet består av private aksjeselskaper, personlig eide foretak private produsentorienterte organisasjoner uten profittformål, personlig næringsdrivende og borettslag.

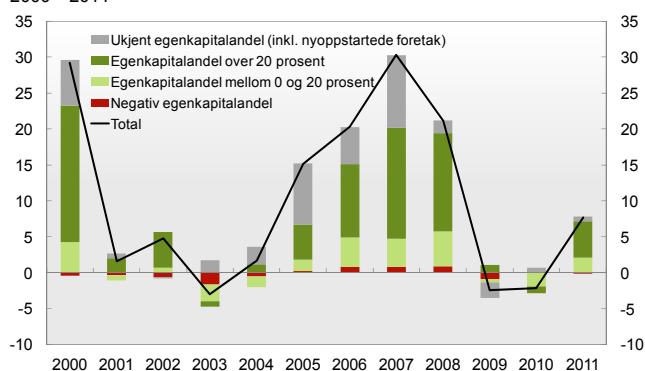
En dekomponering av gjeldsveksten kan gi informasjon om hvorvidt utlånene til foretak øker faren for forstyrrelser i det finansielle systemet. Dersom det hovedsakelig er foretak med svak gjeldsbetjeningsevne som bidrar til gjeldsveksten i økonomien, kan systemrisikoen i økonomien øke.

En rekke nøkkeltall kan gi informasjon om foretakenes gjeldsbetjeningsevne. Eksempler på denne type nøkkeltall er inntjening og egenkapitalandel, som vi vil se nærmere på for å illustrere hvordan foretaksstatistikken kan benyttes til å dekomponere gjeldsveksten.³ En mer fullstendig kartlegging av foretakenes gjeldsvekst og gjeldsbetjeningsevne må imidlertid også inkludere annen informasjon.

For at et foretak skal overleve, må inntjeningen over tid være stor nok til blant annet å dekke renter og avdrag på gjeld. Uten en tilfredsstillende inntjening vil det også være vanskelig for foretaket å hente inn ny kapital. Egenkapitalandelen viser hvor stor prosent av eiendelene som er finansiert med egne midler. Høy egenkapitalandel indikerer at foretaket kan overleve tider med negative resultat, fordi foretaket kan ha muligheter til å frigjøre midler gjennom salg av eiendeler, samt å tilby sikkerhet for nye lån. Foretaket vil på den måten tilføres tilstrekkelige midler til å betjene gjeld til kreditor.

Siden 2000 har bidraget til foretakenes vekst i bankgjeld i stor grad kommet fra foretak med egenkapitalandel over 20 prosent ved starten av det enkelte år, se figur 14. En mindre andel av gjeldsveksten kommer fra foretak med en svakere egenkapitalandel.

Figur 14 Årlig vekst i foretakenes bankgjeld. Dekomponering basert på foretakenes egenkapitalandel¹⁾ ved starten av året. Prosent. Årstall. 2000 – 2011

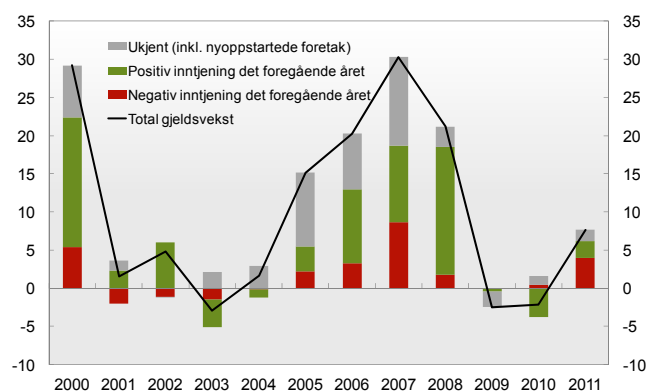

1) Egenkapital i prosent av totale eiendeler
Kilde: Norges Bank (foretaksstatistikk)

Foretak som i løpet av et år har positiv inntjening, står for en stor del av økningen i bankgjeld det påfølgende året, se figur 15. I perioden vi har data for var veksten på sitt høyeste i 2007. En ikke ubetydelig andel av veksten kom

da fra foretak som hadde negativ inntjening året før, se figur 14. En mulig forklaring er at den gode økonomiske utviklingen i denne perioden bidro til at kredittrisikoen ble ansett som noe lavere. Det kan ha bidratt til noe lettere kredittpraksis fra bankene. Motsatt vil bankene normalt stramme inn kredittpraksisen i dårligere tider, og for en del foretak vil det bli vanskeligere å få lån.

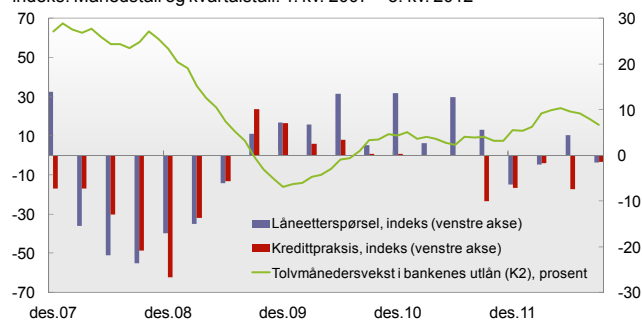
Figur 15 Årlig vekst i foretakenes bankgjeld. Dekomponering basert på foretakenes inntjening¹⁾ det foregående året. Prosent. Årstall. 2000 – 2011

1) Resultat før skatt og av- og nedskrivninger
Kilde: Norges Bank (foretaksstatistikk)

Da gjeldsveksten til foretakene falt markert under finanskrisen i 2008, skyldtes det både svakere låneetterspørsel fra foretakene og strammere kredittpraksis i bankene. Norges Banks utlansundersøkelse viser at bankene strammet inn på kredittpraksisen overfor foretakene i syv kvartaler på rad fram til og med andre kvartal 2009, se figur 16. Bankenes rapportering om egen kredittpraksis og foretakenes låneetterspørsel gjenspeiles i bankenes faktiske utlansvekst med noe tidsetterslep.

Figur 16 Tolvmånedersvekst i bankenes utlån til foretak¹⁾, foretakenes låneetterspørsel og bankenes kredittpraksis overfor foretak.²⁾ Prosent og indeks. Månedstall og kvartalstall. 4. kv. 2007 – 3. kv. 2012

1) Fra 1. januar 2012 ble den norske standarden for institusjonell sektorgruppering endret. For tolv månedersveksten innebærer det brudd i statistikken fra og med mars 2012
2) Høy verdi tyder på lettelse i kredittpraksis/økt låneetterspørsel, lav verdi tyder på innstramning i kredittpraksis/svakere låneetterspørsel
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

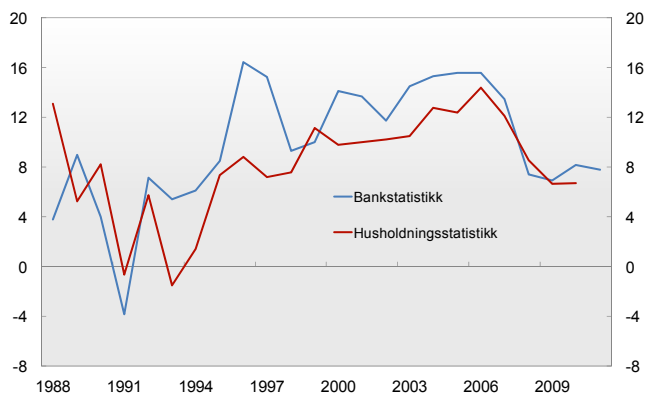
³ Egenkapital og inntjening inngår i Norges Banks risikoklassifiseringsmodell, se Sæther og Larsen (1999). [9]

Bankene og kredittforetakenes utlån til personmarkedet

Nær 90 prosent av husholdningenes gjeld stammer fra banker og kredittforetak i Norge. Vi ser videre på personmarkedet, som er en undergruppe av Statistisk sentralbyrås definisjon av husholdninger. Personmarkedet består av lønnstakere og trygdede. Lønnstakere og trygdede er en hensiktsmessig inndeling når vi skal vurdere indikatorer som gjeldsbelastning (gjeld som andel av inntekt), og belåningsgrad (gjeld som andel av boligverdi).

Inntektsstatistikken for husholdningene gir detaljert informasjon om hvilke husholdninger som tar opp gjeld. Den samlede årsveksten i gjelden til personmarkedet viser det samme bildet sett fra husholdningsstatistikk og bankstatistikk, se figur 17.

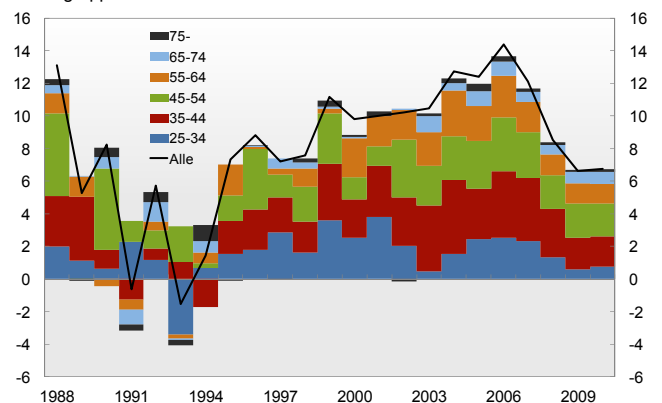
Figur 17 Årlig gjeldsvekst i personmarkedet beregnet fra bankstatistikk og husholdningsstatistikk. Prosent. Årstall. 1988 – 2011

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (bankstatistikk og husholdningsstatistikk)

Gjeldsoptak i husholdningene har en livsløpsdimensjon. En viktig funksjon for banker og kredittforetak er å gjøre det mulig for husholdningene å glatte konsumet over livsløpet. Dette innebærer å ta opp gjeld, gjerne til boligformål, tidlig i livsløpet for å betale tilbake gjelden med framtidig inntekt. Ut fra en slik hypotese ville en tro at brorparten av gjeldsveksten skulle finnes i husholdninger i etableringsfasen gitt den sterke økningen i boligprisene. En dekomponering av utlånsveksten over aldersgrupper viser imidlertid et annet bilde. Økningen i utlånsveksten fra år 2000 til 2005 skyldes i stor grad gjeldsvekst i aldersgruppene over 45 år, se figur 18. Husholdninger i denne aldersgruppen har ofte god pantesikkerhet i form av bolig med lav belåningsgrad.

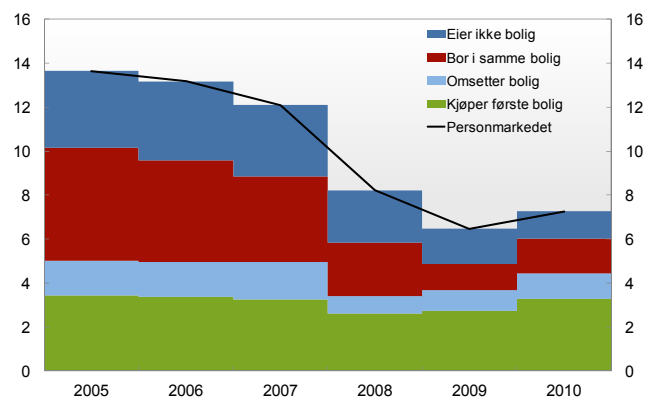
Figur 18 Dekomponering av årlig gjeldsvekst i personmarkedet etter aldersgrupper. Prosent. Årstall. 1988 – 2010

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (husholdningsstatistikk)

Fra og med 2004 til 2010 har vi data for alle personer bosatt i Norge. Vi kan følge en person fra år til år. Dette gjør det mulig å dekomponere utlånsveksten etter tilpasningen i boligmarkedet, se figur 19. Bidraget til gjeldsveksten fra husholdninger som kjøper sin første bolig, har vært forholdsvis stabilt i årene 2005–2010. I 2005 var det utlån med pant i bolig til husholdninger som ikke kjøpte eller solgte bolig, som stod for det største bidraget til gjeldsveksten. Dette blir ofte omtalt som frigjøring av økt boligkapital som følge av sterk boligprisvekst. Bidraget fra denne gruppen falt kraftig fram mot 2009.

Figur 19 Dekomponering av årlig gjeldsvekst i personmarkedet etter tilpasning i boligmarkedet. Prosent. Årstall. 2005 – 2010

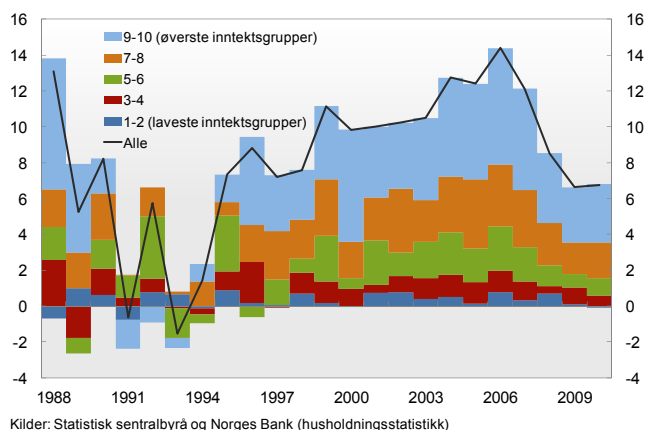

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank (husholdningsstatistikk)

Husholdningssektoren vil samlet sett være mindre sårbar jo større andel av gjelden som er tatt opp av husholdninger i de øvre inntektsgruppene. I figur 20 er husholdningene delt inn i 10 like store grupper etter økende inntekt etter skatt. De største bidragene til utlånsveksten siden tidlig på 2000-tallet kommer fra husholdninger i de øvre inntektsgrupper. Dette kan forklares ved at høy inntekt gir muligheter til en mer fleksibel tilpasning i kredittmarkedet. Bidraget fra lavere og midlere inntektsgrupper har vært mer stabilt.

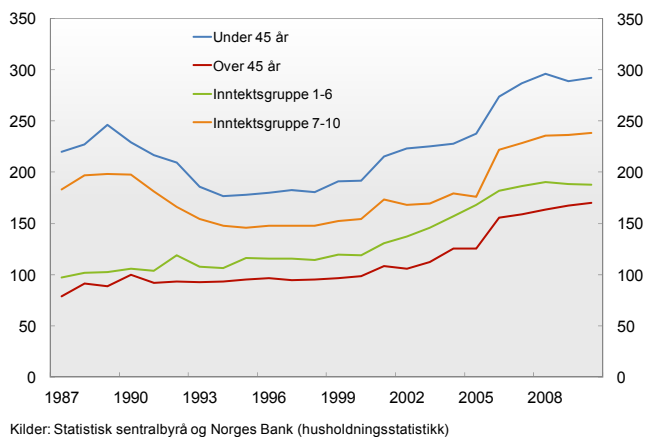

Figur 20 Dekomponering av årlig gjeldsvekst i personmarkedet etter inntektsgrupper. Prosent. Årstall. 2005 – 2010

Figur 21 viser gjeldsbelastningen innen de ulike alders- og inntektsgruppene. Gjeldsbelastningen i aldersgruppen over 45 år er på et lavere nivå enn aldersgruppen under 45 år, men gjeldsbelastningen i begge gruppene steg kraftig etter 2005. Husholdninger med høy inntekt har en høyere gjeldsbelastning enn husholdninger i lavere inntektsgrupper. Gjeldsbelastningen har siden 2005 steget mer i husholdninger med høy inntekt enn i husholdninger med midlere og lav inntekt. Husholdninger med høy inntekt kan imidlertid tåle en høyere gjeldsbelastning enn husholdninger med lavere inntekt.

Figur 21 Gjeld som andel av disponibel inntekt i utvalgte grupper. Prosent. Årstall. 1987 – 2010

5. Oppsummering

Vi har sett nærmere på publikums gjeldsutvikling ved hjelp av ulike datakilder. Dataene viser at veksten i bankene og kredittforetakenes utlån til publikum økte betydelig fra 2005 og lå på et høyt nivå fram til 2008. Datterbanker og filialer av utenlandske banker var en vesentlig bidragsyter til gjeldsveksten. Bidraget fra utenlandskeide banker har imidlertid vært betydelig lavere i etterkant av finanskrisen.

Utlån til næringsmarkedet stod for mye av økningen i publikums gjeldsvekst fra 2005. Generelt svinger utlån til næringsmarkedet mer enn utlån til personmarkedet. Vi har illustrert en dekomponering av gjeldsveksten basert på foretakenes inntjening og egenkapitalandel. Det er i stor grad foretak med en egenkapitalandel over 20 prosent som har stått for veksten i bankgjelden. I perioden vi har data for var veksten på sitt høyeste i 2007. En ikke ubetydelig andel av veksten kom da fra foretak som året før hadde negativ inntjening. Det kan gjenspeile at bankene lettet noe på kredittpraksisen denne perioden.

Økningen i utlånsveksten til personmarkedet i perioden 2000–2006 skyldtes i stor grad gjeldsvekst i aldersgruppene over 45 år. De største bidragene til utlånsveksten siden 2000 kommer fra husholdninger i de øvre inntektsgrupper. Analysen tyder på at økningen i utlånsveksten til personmarkedet før finanskrisen i stor grad skyldtes gjeldsopptak i husholdninger med pantsikkerhet og god inntekt. Gjeldsveksten blant husholdninger som kjøper sin første bolig, har vært relativt stabil.

Vedlegg A: Avstemming av K2 og mikrodatakildene

SSB publiserer tall for innenlandsk bruttogjeld (K2) som blant annet er inndelt i kredittkildene *forretnings- og sparebanker* og *kredittforetak*. Tallene kan videre deles inn i låntakersektor. Ikke-finansielle foretak og husholdninger er de aktuelle sektorene i denne sammenheng. Tallene fra K2 ved utgangen av 2010 er gitt i tabell A1.

Tabell A1 Innenlandsk bruttogjeld etter låntakersektor og kredittkilde. Mrd. kroner. Per 31. desember 2010

Ikke-finansielle foretak	Forretnings- og sparebanker	858
	Kredittforetak	116
	I alt	974
Husholdninger	Forretnings- og sparebanker	1107
	Kredittforetak	735
	I alt	1842

Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken, tabell 06715

Ikke finansielle foretak inneholder følgende sektorer:

- 610 Statens forretningsdrift
- 630 Statlig eide foretak
- 638 " tilknyttede selskaper
- 635 Statsforetak
- 660 Kommunal forretningsdrift
- 680 Selvstendige kommuneforetak
- 688 " tilknyttede selskaper
- 710 Private foretak med begrenset ansvar
- 718 " tilknyttede selskaper
- 719 " konsernselskaper
- 740 Private, produsentorienterte organisasjoner uten profittformål

Husholdninger inneholder følgende sektorer:

- 760 Personlige foretak mv.
- 770 Private, ikke-forretningsmessige konsument orienterte institusjoner (ideelle organisasjoner)
- 790 Personlig næringsdrivende
- 810 Lønnstakere, pensjonister, trygdede, studenter o.a.
- 890 Ufordelt sektor

Bankene deler i sine årsrapporter ofte utlånene i utlån til personmarkedet og utlån til næringsmarkedet. Vi definerer i denne analysen sektoren 810 som personmarkedet og sektorene 710–790 som næringsmarkedet, se tabell A2. Som det framgår av tabellen, er brutto gjeld utlån etter nedskrivninger. I årsregnskapsstatistikken for foretak og inntektsstatistikk for husholdninger er det gjeld før nedskrivninger som er rapportert.

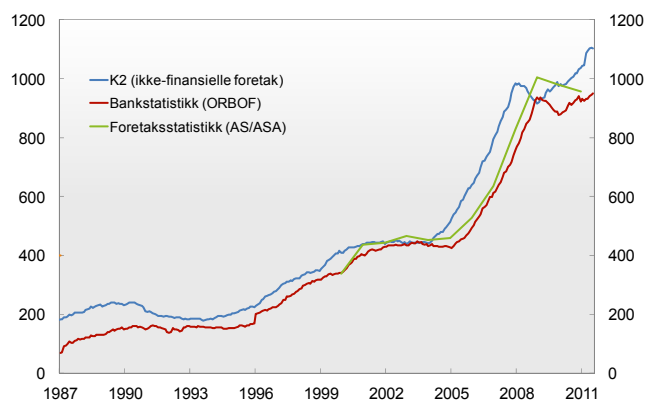
Tabell A2 Utlån fra banker og kredittforetak. Mrd. kroner. Per 31. desember 2010

Personmarked	Brutto utlån	1635
	Utlån før nedskrivninger	1638
	Nedskrivninger på individuelle utlån	-256
Næringsmarked	Brutto utlån	1122
	Utlån før nedskrivninger	1131
	Nedskrivninger på individuelle utlån	-851

Kilde: ORBOF (bank- og finansstatistikk)

Årsregnskapsstatistikken består av organisasjonsformene AS og ASA. Sektoren som kommer nærmest denne definisjonen i bankstatistikken, er sektor 710 (private foretak med begrenset ansvar). Gjelden til kredittinstitusjoner (kort- og langsiktig) var ifølge årsregnskapsstatistikken 957 milliarder ved utgangen av 2010. Utlån fra banker og kredittforetak til sektor 710 var 1037 milliarder, se figur A1.

Figur A1 Foretakenes bankgjeld sett fra ulike kilder. Milliarder kroner. Månedstall og årstall. Januar 1987 – juli 2011

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

Forskjellen mellom disse tallene kan ha flere årsaker. For det første inneholder sektor 710 i bankstatistikken andre selskapstyper enn AS/ASA, blant annet KS og borettslag. På den annen side inneholder årsregnskapsstatistikken utlån til både norske og utenlandske kredittinstitusjoner. Utenlandsk finansiering utgjør, som beskrevet under avsittet om K3, en betydelig andel av foretakenes samlede gjeld.

Banker og kredittforetak er den viktigste kilden til personmarkedets gjeld. Ved utgangen av 2010 utgjorde utlån fra banker og kredittforetak til personmarkedet (målt fra bankstatistikken ORBOF) 1 635 milliarder kroner. Tilsvarende utgjorde husholdningenes gjeld utenom studiegjeld (målt fra selvangivelsene) 1 905 milliarder kroner. Det vil si at utlån fra banker og kredittforetak, som målt i ORBOF, utgjør 86 prosent av husholdningenes gjeld slik den framkommer fra selvangivelsene. Kilder til de resterende utlånene kan være statlige låneinstitusjoner utover Lånekassen som Husbanken, eller fra andre personer eller foretak.

Vedlegg B: Oversikt over bankgrupper

DNB: DNB Bank, Nordlandsbanken, DNB Boligkreditt og DNB Næringskreditt.

Utenlandske datterbanker: Nordea Bank Norge, Santander Consumer Bank, SEB Privatbanken og Nordea Eiendoms-kreditt.

Utenlandske filialer: Fokus Bank filial av Danske Bank, Handelsbanken, SEB, Swedbank, Handelsbanken Eiendoms-kreditt, BNP Paribas, Skandiabanken + 6 andre filialer.

Sparebank1: SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 Nord-Norge, Sparebanken Hedmark + de 11 andre sparebankene i SpareBank 1-alliansen, SpareBank 1 Boligkreditt, BN Bank, Bank 1 Oslo Akershus + 1 næringskredittforetak og 1 annet boligkredittforetak.

Terra: Terra BoligKreditt, Terra Finans og Kredittbank og 77 sparebanker som er eiere i Terra-Gruppen AS + 1 annet boligkredittforetak

Referanser

- [1] Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, Basel Committee on Banking Supervision Bank for International Settlements. <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>
- [2] ORBOF- Bank- og Finansstatistikk. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/a/innrapportering/orbof/>
- [3] Inntektsstatistikk for husholdninger. Formue og gjeld. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/ifformue/>
- [4] Kredittindikatoren K3. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/k3/>
- [5] Kredittindikatoren K2. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/k2/>
- [6] Finansielle utviklingstrekk (2012). Finanstilsynet. http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Rapport/2012/Finansielle_utviklingstrekk_2012.pdf
- [7] Bakke, Rakkestad og Dahl (2010): Obligasjoner med fortrinnsrett - et marked i sterk vekst, Penger og Kreditt 1/2010. Norges Bank. http://www.norges-bank.no/Upload/80111/OMF_marked_i_vekst_PK_1_10_nov.pdf
- [8] Finansiell stabilitet 2/2010. Norges Bank. http://www.norges-bank.no/Upload/81897/Finansiell_stabilitet_2_10.pdf
- [9] Sæther og Larsen (1999): Kredittrisiko knyttet til foretakssektoren. Penger og Kreditt 4/1999. Norges Bank. http://www.norges-bank.no/Upload/import/publikasjoner/penger_og_kreditt/1999-04/pk994kredittrisiko.pdf